

Skifter fra Køge 1597-1655. Udg. ved Gerd Neubert. Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie 1992. – XIV + 482 s., ill. 250 kr.

Formelt er alt i orden. Fra 5 skifteprotokoller med i alt 413 boregistreringer er udvalgt 24, som gengives in extenso og i den originale retskrivning, og hertil følger sig et fuldstændigt navregister samt et sagregister med – lovligt nødtørftige – ordforklaringer. Udvalget er ikke repræsentativt, især i social henseende, men udgiverens undskyldning herfor er acceptabel – ved registreringer i fattigere boer blev der taget vidtgående hensyn til dem, der skulle overtage den afdødes efterladenskaber – og et par mindre skifter er med som kontrast til de store og rige. Omfanget spænder dermed fra 2 til hele 62 sider pr. opgørelse med et gennemsnit på 16 sider. Der er endvidere gjort forsøg på at bestemme afdødes bopæl, men det forbavser unægtelig, at der kun i ét tilfælde kan bringes et billede af det hus, der indeholdt det registrerede indbo. Når man nu lader sig nøje med et, dybest set tilfældigt udsnit, havde det så ikke været muligt at finde nogle flere, der kunne sættes i relief af et af Køges mange velbevarede huse fra den tid? Eller som i det mindste kunne ledsages af en udførlig omtale af husets størrelse og beliggenhed?

Dermed havde bogen kunnet gøre den nytte, for her er – i forlængelse af en årelang diskussion – udgivelsens væsentligste svaghed: hvem henvender den sig til? Ikke læseren, der ønsker et overblik over 1600-tallets boligkultur, for det gives meget bedre i udgiverens artikel i »Køge bys historie I« (i øvrigt urimeligt dyr – tænk om de rundhåndede tilskud, der har sikret denne udgivelse, havde været brugt til den). Den professionelle historiker vil næppe lade sig nøje med udvalget af skifter: når f.eks. hverken skipperen side 141ff eller nogen anden ejede skibsparter ifølge bogen, tvinges søfartshistorikeren omgående til en fuldstændig gennemgang. Og endelig ville personalhistorikeren formentlig have haft større glæde af et fuldstændigt navregister til de 413 skifter og – som antydning – noget fyldigere forklaringer om genstandenes brug, selv om det skulle være sket på bekostning af et par af de gengivne registreringsforretninger.

Otto Madsen

P&Ts Historie til 1711. Otto Madsen: Et nyttigt og gavnligt Postværk, udgivet af Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, København 1991, 437 s. inkl. register, noter og litteratur.

De store gamle danske etater er beskrevet i flere omgange og en af de ældste, postvæsenet har flere gange fået sin historie, senest skrevet af Fr. Olsen (under titlerne »Det danske Postvæsen, dets Historie og Personer indtil dets Overtagelse af Staten i 1711«, 1889, »Postvæsenet i Danmark som Statsinstitution indtil Christian VII's Død (1711-1808)«, 1903, og »Poststyrelsen, Postkontorerne og Postmestrene i Danmark 1624-1924«, 1925). Hensigten med den nye »P&Ts historie« her i 1990'erne, der er den hidtil største – planlagt som den er i 5 store bind – er ifølge generaldirektør Helge Israelsens forord at skildre institutionen i nær sammenhæng med den øvrige samfundsudvikling, og om blandt andet dette er lykkedes, skal der tages stilling til i denne anmeldelse.

Måske holder værkets bind 1 i den henseende ikke helt, hvad der loves. Efter en original og meget tankevækkende generel indledning med titlen »Kommunikation i 1600-tallet«, hvor kommunikationsproblemerne (bl.a. skrivekunst, vej-længder, vejvæsen) drøftes særdeles indgående og brevskriveren Otte Krag og hans korrespondance omkring 1645 glimrende udnyttes til at trænge ind i hele postvæsenets idé og funktion, følger selve den egentlige fremstilling, der er opdelt i tre hovedafsnit: forordningen af 1624, postvæsenets ledelse og struktur og den lokale administration. Fremstillingen, der er meget velskrevet, præges af mange institutions- og personalhistoriske oplysninger, og der er lagt et vældigt arbejde i at indsamle og organisere det store stof, herunder at fremlægge et overvældende utrykt materiale, men man får ikke indtrykket af at der er tale om et samfund i voldsom udvikling og ændring – f.eks. er hele magtstatens udvikling fra Christian IV's til Frederik IV's tid slet ikke inddraget. Der mangler også en klar konklusion på hele forehavendet og et 2-siders post-scriptum med nogle vigtige pointer gør det ikke.

Det skal dog retfærdigvis bemærkes, at en delssammenfatning af Christian IV-tiden side 152 & 208 og en tilsvarende af Klingenbergtiden side 274 retter op på denne mangel. Der er imidlertid samlet en utrolig mængde oplysninger om så at sige alle sider af postvæsenets udvikling fra dets løse organisering, men dog oprettelse under Christian IV, til det bringes i system af den hamburgske købmand Klingenberg i 1650'erne, og til den definitive statsovertagelse i 1711. Hovedruterne, først og fremmest forbindelsen København-Hamburg beskrives nøje ligesom de jyske sidelinier, forbindelsen til Norge og konkurrencen med det svenske postvæsen. Lønninger, stillingsbeskrivelser, overnatningssteder, transportformer, finansiering, udnævnelser, takster, rejsetider m.v. gennemgås med omhu og akribi. Hertil kan føjes, at der øves en solid og grundig kildekritik, omend kilderne ind imellem citeres lovlig meget. Til trods for det enorme indsamlede materiale er det samlede portræt noget uoverskueligt og vanskeligt for læseren, ja ind imellem føler man, at alle informationer er lige vigtige. Da forfatteren er særdeles velbevandret i sin litteratur kan det undre, at der ikke er nogen samlet forskningsoversigt.

En samlet vurdering af Otto Madsens store, indholdsrige og lærde værk må konkludere i, at alt er med, men at læseren har svært ved at følge Madsens disposition, der synes udtryk for forfatterens store engagement og hele hans af begejstring prægede arbejdsproces. Otto Madsen kunne være nået frem til en mere klar og følgerigtig strukturering. F.eks. er det ærgerligt, at man skal langt ind i fremstillingen, før man for alvor hører om de internationale forudsætninger, der selvfølgelig har spillet en rolle for udformningen af det danske postvæsen. Med disse forbehold, der i betydelig grad opvejes af en omhyggelig indholdsfortegnelse og af et godt gennemarbejdet register, skal P&T bd. I alligevel anbefales, fordi den har så meget nyt stof. Alene de mange oplysninger, der ikke før har været publiceret, giver bogen blivende værdi. Endelig skal det fremhæves, at værket er fornemt typografisk opsat, udstyret med velvalgte og smukke illustrationer og forsynet med et stort noteapparat.

Helge Gamrath